

KİTAP TAHLİLİ

Dr. Lâtif Çakıcı

İşletme İktisadı ve Muhasebe

Kürsüsü Asistanı

Guido Fischer : **Die Betriebsführung** Band : 1

Allgemeine Betriebswirtschaftslehre.

Zehnte Auflage, 1964.

Quelle - Meyer. Heidelberg, 572 sayfa DM 33.-

1964 yılında 10. cu baskısı yapılan Fischer'in «Allgemeine Betriebswirtschaftslehre - Genel İşletme İktisadı» adlı eseri, geniş bir giriş kısmından sonra işletme ve unsurları (işgücü ve sermaye) ile işletme faaliyetlerinin cereyanı ve neticeleri olmak üzere iki ana bölümden meydana gelmektedir.

Girişte İşletme İktisadının konusu, çalışma tarzı (sistemi), nasıl bir ilim olduğu anlatılmakta; «işletme» ve «teşebbüs» ayrımı ile bunların fonksiyonları kısaca açıklanmış bulunmaktadır.

İşletme İktisadının ele alıp incelediği esas konu, «işletme»'dir. En az masrafla en fazla verim sağlamak amacı ile faaliyette bulunan iktisadî ünitelere «işletme» denmekte; işletme faaliyetleri aynı zamanda işletme iktisadının sınırlarını teşkil etmektedir. İşletme İktisadı, işletmelerde cereyan eden olayları baştan sona kadar gözleyen, gözlemlerini tasvir eden, gerekli materyalleri toplayan, nihayet bu materyalleri değerlendirerek, olaylar arasındaki sebep - sonuç münasebetlerini tesbit eden bir ilim dalıdır. İşletme İktisadı, bu işleri yaparken de mantığın «induktion», «deduktion» ve nihayet «konstruktion» kurallarından yararlanır. Yazara göre, işletme iktisadı ampririk, pragmatik (faydacı) ve normatif bir ilim dalıdır.

Yazar, işletmenin sadece müteşebbise, kredi sahiplerine ve çalışan işçilere menfaat sağlayan iktisadî bir ünite olmadığı, mal istihsal etmek ve bu malları müstehliklerin istifadesine sunmak su-

retiyile onlara karşı sosyal bir fonksiyonu da olduğu noktasına bilhassa işaret ediyor.

Kitabın birinci bölümü, işletme ve unsurlarının (işgücü ve sermaye) izahına ayrılmıştır. Bu bölümün birinci kısmında, işletme, insan ve cemiyet ihtiyaçlarını karşılayan iktisadî bir organizma olarak ele alınmakta; işletmenin, müteşebbisten ayrı bir şahsiyeti ve fonksiyonu olduğu konusu etraflıca incelenmektedir. Yine bu kısımda, işletmenin 5 ana fonksiyonu yani tedarik, istihsal, satış, sevk ve idare ve bu fonksiyonların tali dalları ele alınıp, incelenmiş bulunmaktadır. Bu kısmın müteakip sayfelerinde ayrıca müteşebbis ve teşebbüs kavramları, tatbikattaki yanlış anlamaları önlemek amacıyla, açıklanmış durumdadır. Bu arada çeşitli kriterlere göre, işletme şekilleri (münferit işletmeler, âmme işletmeleri, vb.) detaylı olarak ele alınmış; kısmın sonunda da muhtelif işletme birleşme şekilleri (kartel, konzern ve tröst) nedenleri, avantaj ve dezavantajları ile birlikte incelemeye tabi tutulmuştur.

Birinci bölümün ikinci kısmı, işletme sevk ve idaresi ile organizasyon bahislerine ayrılmıştır. Organizasyonda hat, fonksiyon ve kumanda prensipleri izah edilmiş; hangi tip işletmelerde hangi prensibin uygulanacağı hususu da bu arada belirtilmiştir. İşletme politikasını, işletmenin elindeki vasıtaları, işletme gayesine uygun olarak kullanmak için sevk ve idarecilerin yaptıkları çalışmalar olarak tanımlıyan yazar, işletme politikasının metodlarını da sistematik olarak incelemiş bulunmaktadır. Böyle bir çalışmada temel esasların tesbiti (neden böyle bir işletme kurulmak istenildiği), uzak ve yakın amaçların gerçekleşmesi için gerekli faaliyetler (piyasa ve işletme analizi, çeşitli alternatiflerin mukayesesi, v.s.), plânlama yapılması ve nihayet bütün bu çalışmalara göre faaliyette bulunan işletmenin, plânlanan durumu ne derecede gerçekleştirdiği hususunun kontrol edilmesinin lüzumuna da değinilmiştir.

İşletmelerde karar âleti olarak «Harekât araştırması» ve bunun uygulama metodları olarak da, «doğrusal programlama», «kuyruk teorisi», «oyun teorisi» ve «monte-carlo» metodları kısa kısa izah edilmiş bulunmaktadır. Kısmın sonunda, sevk ve idarenin organizasyonu meselesi ele alınmakta; bu arada iyi bir organizasyondan beklenenler, böyle bir organizasyon için gözönünde bulundurulması gerekli prensipler izah edilmektedir.

Buraya kadar işletmenin mahiyeti, işletmede sevk ve idare, plânlama ve organizasyon bahisleri incelendikten sonra işletmenin ana iki unsuru olan işgücü ve kapital bahisleri ele alınmaktadır.

İşletmede işgücü başlığı altında işgücünün işletmeler için önemi, işgücü değerlendirilmesi, işgücü devrinin nedenleri, bunun maliyetlere tesirleri; işletmede işgücü produktivitesini arttırma gayretleri, bu arada işçi - işveren münasebetleri, işçilerin işletmede söz sahibi olmaları, işletme iklimi gibi konular ele alınıp incelenmektedir. İşletmelerde takip edilen personel politikası ile sosyal politikanın nasıl olması gerektiği meselesi de ele alınmış bulunmaktadır.

Üçüncü kısımda ücret bahsi yer almıştır. Bu kısımda ücretin mahiyeti, iktisadî nedenleri, ücret sistemleri (zaman ücreti, akkort sistemi, primli ücret sistemi, vs.); işçi verimini arttırmada işletme kârına iştirakın hangi hallerde söz konusu olabileceği konuları araştırılmaktadır.

Kapital başlığını taşıyan bölümde, kapitalin mahiyeti ekonomik teorileri, kapitalin işletmelerdeki fonksiyonları, çeşitli kapital kavramları (öz ve yabancı sermaye) incelenmekte; yatırımlar, yatırım miktarlarının hesaplanmasında uygulanan metodlar etraflıca izah edilmektedir. Kitapta, kapitalle ilgili olarak finansman bahsi de ayrı bir kısım olarak ele alınmıştır. İşletmelerde finansman yolları, finanslama amacı, işletmelerde optimal finansman politikasının esasları, kısa olarak incelenmektedir. Özellikle sermaye şirketlerinde sağlamaştırma (fusion) işleminin hangi hallerde mümkün olduğu da araştırılmaktadır.

Kitabın ikinci ana bölümü, işletme faaliyetlerinin cereyanı ve ortaya çıkan problemler ile sonuçlarının izahına ayrılmış bulunmaktadır.

Birinci kısım, işletme varlıklarının (mamelekinin), bilânçoda yer alış şekline göre tasnifine ayrılmıştır. Sabit ve döner değerler, hususiyetleri ile birlikte detaylı olarak incelenmiş; istihsal vetiresi, sermayenin devri olayı olarak bir şema halinde verilmiştir (faktörlere ödemeler - para çıkışı - istihsal - mamûllerin satışı - para girişi). Bu kısımda, işletme fonksiyonlarının aksamadan yürütülmesi konusunda likiditenin arzettiği önem üzerinde bilhassa durulmaktadır.

Bölümün ikinci kısmında, işletme iktisadî açısından değer ve fiyatı meydana getiren unsurlar ve tasnifleri incelenmektedir. Masraf, maliyet, harcama gibi günlük hayatta birbirine çok karıştırılan kavramlar arasındaki farklar ve ilişkiler gayet açık olarak verilmektedir. Maliyetin ve fiyatın tesbitinde uygulanan usüller ve bu usüllerin fayda ve mahzurları üçüncü kısımda ele alınmakta-

dır. Kısımın sonunda muhasebede ve işletme iktisadında çok önemli bir konu olan amortismanlar ve ortaya çıkardığı sorunlar derinliğine incelenmiştir. Amortisman hesaplama usulleri, iktisadî nedenleri ile etraflı şekilde ele alınmış bulunmaktadır.

Bölümün dördüncü kısmı, işletmede istihsal ve stoklama esaslarını kapsamaktadır. İstihsal ve istihsal politikasının teorik ve tatbiki esasları (faktör temini ve teknik istihsal safhası) ile mamüllerin depolanmasında (stok kontrol ve değerlendirilmesinde) geçerli prensipler üzerinde durulmaktadır. Kısımın sonunda mamul satış hasılatının tabî olduğu unsurlar ve bu hasılatın maksimumlaştırılması esasları ile maksimumlaştırmanın işletme için arzettiği önem ele alınmıştır.

İşletme faaliyetlerinde daima bir belirsizliğin ve rizikonun mevcut bulunduğuna ve buna karşı uygulanacak riziko politikasının ne olması gerektiğine; beşinci kısımda yer verilmektedir.

Nihayet bölümün altıncı ve kitabın da sonuncu kısmı işletme neticelerinin değerlendirilmesi bahsine ayrılmış bulunmaktadır. Özellikle tatbikatta birbirine karıştırılan gelir ve satış hasılatının ayrı kavramlar olduğu noktasında durulmakta; kâr, işletme açısından tanımlanmakta ve işletmede uygulanacak kâr politikasının esasları burada ele alınıp incelenmektedir.

Kârın, makro ve mikro açıdan farklı olduğu gibi muhasebe açısından da ayrı bir anlamı olduğu, misâllerle belirtilmektedir. Kısımın sonunda iktisadîlik ve rantabilite kavramlarının tanımları yapılmakta; karşılıklı ilişkileri ele alınmakta; çeşitli rantabilite (kârlılık) kavramları (öz sermaye, yabancı sermaye ve toplam sermaye rantabiliteleri gibi) ve maksimumlaştırılabilirlik esasları deskriptiv (tasvirî) bir tarzda ortaya konulmaktadır.

Kitabın sonunda, zamanımız ekonomilerinde işletmelerin sürüme dönük işletmeler olduğu esası kabul edilmekte; sürümün işletme açısından arzettiği önem dolayısıyla, yazar, bu konuyu ayrı bir eserinde ele alıp incelemiş bulunmaktadır. (1).

Muhtevasını kısaca özetlemeğe çalıştığımız Fischer'in «genel işletme iktisadı» kitabı, tamamen klâsik işletmecilik açısından ve tasvirî olarak kaleme alınmıştır. Kitap, işletme iktisadına yeni başlayanlara bilhassa akıcı bir lisanla yazıldığı için yararlıdır. Ay-

(1) Bknz. : Guido Fischer, **Die Betriebsführung** Band, 2, **Betriebliche Marktwirtschaftslehre**. Dritte Auflage, Qelle-Meyer, Heidelberg 1967.

rica kitapta, bütün kavramların önce tanımı, daha sonra tasnifleri (varsa tabiî) verilmiş; çeşitli kavramlar ve konular arasında ilişki kurulmasına bilhassa gayret sarfedilmiştir. Hemen her konu, ilgili bahsin sonunda analize tabi tutulmuş, analiz vasıtası olarak da çeşitli iktisadî büyüklükler arasında «Ratio» teşkili usulü seçilmiştir. Böylece, işletmelerdeki gelişimleri ve mukayese imkânlarını elde etmek mümkün olmaktadır.

Diğer taraftan yazar, kitapta ele aldığı her bölüm ve kısmın sonunda, daha etraflı araştırma yapmak isteyenlere almanca ve ingilizce geniş bir bibliyografya sunmak suretiyle kitabına ayrı bir değer kazandırmış bulunmaktadır.

Fischer'in bu kitabını, işletme iktisadına yeni başlayanlara temel bir kitap olarak hararetle tavsiye ederiz.